

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De problematische houding tussen het Nederlandse leger en de politiek

Hoogeveen, Maurice

Citation

Hoogeveen, M. (2007). De problematische houding tussen het Nederlandse leger en de politiek. *Leidschrift : Ten Oorlog! Europese Oorlogen 1789-1919*, 22(September), 161-163. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/72863>

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/72863>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De problematische verhouding tussen het Nederlandse leger en de politiek

De sterke arm, de zachte hand. Het Nederlandse leger & de neutraliteitspolitiek 1839-1939

Paul Moeyes

De Arbeiderspers, Amsterdam; 2006; 582 pp.

ISBN 9029564164; € 39,50

Na het in 2001 gepubliceerde *Buiten schot, Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog, 1914-1918* waagt Paul Moeyes zich wederom aan een boek over de neutraliteit van Nederland. In *Buiten Schot* behandelt hij de Nederlandse economische, sociale, politieke en militaire situatie in de Eerste Wereldoorlog. Nu heeft hij er echter voor gekozen om een uitgebreidere periode van de geschiedenis te belichten en richt hij zich voornamelijk op de militaire en politieke aspecten. Moeyes, docent Engelse letterkunde en Geschiedenis aan de Educatieve Hogeschool van Amsterdam, beschrijft de moeizame verhouding tussen het Nederlandse leger en de politiek tijdens de tweede helft van de negentiende en de eerste helft van de twintigste eeuw. Het resultaat is een lijvige en gedetailleerde studie over bijna honderd jaar Nederlandse neutraliteitspolitiek en problemen die in deze periode voorkwamen. Dit is de eerste studie over dit onderwerp die deze hele periode beslaat en geeft daarom als eerste een compleet inzicht vanaf het begin tot het eindpunt van het neutraliteitsbeleid. Dit boek is daarom een nuttige toevoeging aan de Nederlandse geschiedschrijving.

Moeyes kiest de acceptatie van de Belgische onafhankelijkheid door Willem I in 1839 als beginpunt van zijn publicatie en eindigt zijn analyse bij de Duitse inval van Nederland in 1940. In deze periode probeerde Nederland zo veel mogelijk buiten de internationale politiek te blijven. Nederland was vanaf de Belgische onafhankelijkheid een verzadigd land. Dit wil zeggen dat het een groot koloniaal rijk had en geen territoriale ambities meer. Dit betekende dat Nederland geen belangrijke speler in Europa meer zou zijn en als voornaamste doel had om haar onafhankelijkheid te behouden. Militair gezien had dit tot gevolg dat de Nederlandse strijdkrachten primair een preventieve taak hadden. De militaire leiding ging er van uit dat Nederland nooit het belangrijkste doelwit zou zijn van een vijandelijke aanval, maar dat er echter wel een kans bestond om betrokken te raken bij een oorlog tussen enkele grootmachten.

Vooral het strategisch gelegen Zuid-Limburg zou makkelijk het doel kunnen worden van een oorlog tussen Duitsland en Frankrijk, maar ook de kustgebieden werden geacht gevaar te lopen. Met een groot Nederlands leger zou de vijand zich twee keer moeten bedenken of een aanval op Nederland wel de moeite waard zou zijn. Tot zover waren de politiek en de leger top het met elkaar eens: de gewapende neutraliteit ontstond.

De praktische invulling van deze strategie was echter problematisch. Waar het leger onder de Oranjekoningen nog kon rekenen op grote steun en voldoende geld, was dit niet meer vanzelfsprekend na de democratisering van Nederland sinds 1848. De politiek was steeds minder bereid om te investeren in een instituut dat veel geld kostte en waarvan het resultaat niet direct aantoonbaar was. De strijdkrachten hadden vanaf die periode volgens de legerleiding vrijwel altijd een chronisch gebrek aan voldoende materiaal en mankracht. Dit zou het leger verhinderen om een eventuele aanval succesvol af te slaan.

Moeyes besteedt veel aandacht aan *de* grote bedreiging voor de Nederlandse soevereiniteit in deze periode: de Eerste Wereldoorlog. Nederland had vooral aan het begin en het einde van deze oorlog een verhoogde kans om bij dit conflict betrokken te raken en hierom werden de Nederlandse strijdkrachten, als eerste leger in West-Europa, gemobiliseerd. Dit was volgens de legerleiding noodzakelijk omdat het wel eens te laat zou kunnen zijn als potentiële vijanden als eerste zouden mobiliseren en besloten door Nederland te trekken.

Nederland bleef uit de oorlog, volgens de legerleiding kwam dit door de snelle mobilisatie en de afschrikwekkende werking van het gemobiliseerde leger. Een sterke strijdmacht had volgens de militaire top zijn nut bewezen. De politiek wilde het militaire apparaat echter zo snel mogelijk inkrimpen. De kans dat de Nederlandse neutraliteit na de oorlog geschonden zou worden was verminderd, mede door de verzwakking van Duitsland en de oprichting van de Volkenbond. Het Nederlandse leger kreeg daarom tot 1935 met grote bezuinigingen te maken. Daarna werd de dreiging van Duitsland weer zo groot dat er wederom geïnvesteerd werd in de strijdkrachten. Dit bleek echter niet voldoende en er bleef een enorm tekort aan materieel en manschappen bestaan. In mei 1940 kwam daarom in

zes dagen een einde aan een honderdjarige politiek die bij zijn eerste echte test hopeloos faalde..

Het is opvallend dat Moeyes nauwelijks refereert aan de oorlogen die in Nederlands-Indië zijn uitgevochten. Er wordt toegegeven dat Nederlandse officieren wel ervaringen opdeden in de Oost, maar verder wordt er geen aandacht aan geschonken. Moeyes concludeert dat Nederland in de besproken periode een defensieve militaire traditie had, maar dit is een opmerkelijke stelling over een periode waar Bali en Atjeh bloedig gepacificeerd werden. Een defensieve traditie bestond misschien in Europa, waar de Nederlandse invloed gering was. In gebieden waar Nederland wel de overhand had, begon Nederland bij wijze van spreke net zo graag een oorlog als andere Europese koloniale machten. Moeyes gaat zelfs verder, hij beweert dat Nederland de martiale denkwijze en tradities na de Belgische onafhankelijkheid helemaal had afgezworen. Toch werd J.B. van Heutsz na de pacificatie van Atjeh in Nederland gezien als een grote held. Zijn terugkomst naar Nederland in 1904 werd groots gevierd met feestelijkheden, militaire muziek en erewachten. Dit is ruim zeventig jaar na de onafhankelijkheid van België en het bewijst dat zodra de Nederlanders succes boekten, de martiale tradities springlevend waren. Moeyes zou zijn analyse op dit punt kunnen heroverwegen.

De soms erg lange beschrijvingen van politieke actoren en situaties hebben voor- en nadelen. Er ontstaat een uitstekend beeld van de onderwerpen die er spelen in en tussen het leger en de politiek. Op sommige momenten zou het echter voor de leesbaarheid verstandiger zijn geweest om minder aandacht aan het detail te besteden en meer op de hoofdlijnen te richten.

Al met al is het boek een heel aardig overzichtswerk van de militaire en politieke gebeurtenissen tijdens de Nederlandse neutraliteit. Door de goed toegankelijke index is de publicatie als naslagwerk voor politiek en militair historici erg nuttig. Het boek draagt bij aan de Vaderlandse geschiedschrijving in een belangrijke periode van de geschiedenis, maar Moeyes laat, zoals hierboven is aangegeven, enkele steken vallen door Nederlands-Indië niet mee te wegen in zijn conclusie.

Maurice Hoogeveen